

83.

Fodor Pál kihallgatási jegyzőkönyve⁸⁹

Bukarest, 1957. július 8.

Román Népköztársaság
Belügyminisztérium

A kihallgatás 10.20-kor kezdődött, és 20.30-kor ért véget. Én, Vasile Tănase hadnagy, nyomozóként kihallgattam nevezett Fodor Pál letartóztatottat, születésének időpontja: 1903. év, június hó, 29. nap, születési helye: Budapest, állampolgársága: román, nemzetisége: magyar, politikai hovatartozása: nincs, végzettsége: Műszaki Egyetem, Budapest, 1920–1928; foglalkozása: építészmérnök, utolsó munkahelye: csíkszeredai vasútállomás, 7. vonal, mérnök, utolsó lakhelye: Csíkszereda, Somlyó utca 114. [...] ⁹⁰

Szüleinek 40 hektár szántóföldjük volt, amit átadtak az államnak. Politikai tevékenysége 1947-ig: 1940-ig a kisebbségi erdélyi Magyar Párt tagja, 1947. áprilisa-júliusa között a Szociáldemokrata Párt tagja. Kormányzati kitüntetések, jutalmak: nem kapott. Melyik hadseregben, szolgálatban, rangfokozatban, tisztségben szolgált? 1929–1930 a román hadseregben, 1939–1940 a műszaki egységknél alhadnagy. A magyar hadseregben 1941–1946 között. Volt-e hadifogoly? 1945. május 10-től 1945 júliusáig amerikai hadifogságban, 1945 júliusától 1946 októberéig szovjet hadifogságban. Volt-e külföldön, hol, mikor, mivel kapcsolatosan? Magyarországon, Németországban, Angliában 1920–1933 között, tanulmányúton. Részt vett-e ellenforradalmi bandákban, szervezetekben? Nem vett részt. Volt-e már elítélve, mikor, milyen okból, ki által, és milyen büntetést kapott? Nem volt elítélve.

Kérdés: A Román Népköztársaság népi demokratikus rendszere elleni ellenes tevékenységéért tartóztatták le. Beszéljen a tevékenységéről!

Válasz: 1955 nyarán, miután, Márton Áron római katolikus püspököt kiengedték a börtönből, mivel barátja voltam még abból az időből, amikor gimnazista voltam, Gyulafehérvárra mentem, hogy meglátogassam őt. Ezen alkalommal beszélt a letartóztatásáról, fogságáról és más családi jellegű kérdésekről. Azt követően 1956. januárjában újból meglátogattam Márton Áron püspököt, hogy megtárgyaljam vele Erdély kérdését, amely régóta foglalkoztatott engem. Így kifejeztem álláspontomat: jó lenne, ha Erdélyt kétfelé osztanák, egyik része a Román, másik része a Magyar Népköztársasághoz tartozna. Én elmondtam Márton Áron püspöknek ezt az én gondomat, mert azonkívül, hogy barátok voltunk, én úgy ismertem őt, mint akinek Erdély kérdésében ugyanolyan nacionalista, sovinizta meggyőződése voltak, mint nekem, tehát teljesen megbíztam benne. ⁹¹

⁸⁹ Fodor Pált 1957. július 7-én tartóztatták le csíkszeredai lakásában.

⁹⁰ A Fodor Pál családi viszonyairól szóló jellemzést nem közöljük.

⁹¹ Ezen a mondaton erőteljesen érződik az állambiztonsági tiszt által fogalmazott jegyzőkönyv ideológiai szemlélete.

E látogatás alkalmával Márton Áron püspök kinyilvánította előttem a maga két véleményét ebben a kérdésben, éspedig: azt mondta, hogy Erdélyt nem kell felosztani, hanem független tartomány legyen mind a Román, mind a Magyar Népköztársaság irányában, másodsorban abban az esetben, ha ez nem valósítható meg, osszák kétfelé, úgy, ahogyan én kifejtettem a magam álláspontját.

A kihallgatást 14.30-tól 17 óráig megszakítottuk.

K: A nyomozás azt kéri Öntől, hogy pontosítsa: az 1956. januári látogatásakor miben állapodtak meg Márton Áron püspökkel az Erdélyre vonatkozó kérdésekben?

V: Azon látogatáskor semmilyen, a vitatott kérdéssel kapcsolatos konkrét dologban nem egyeztünk meg. Csupán egy véleménycsere volt, amikor mindketten kifejeztük a magunk álláspontját.

K: Folytatásképpen mondja el, még mikor találkozott Márton Áronnal, a fentebb említett kérdésben miről tárgyaltak.

V: 1956 őszén, abban az időszakban, amikor a Magyar Népköztársaságban az ellenforradalmi események zajlottak, ezen események hatása alatt elkészítettem Erdély felosztásának vázlatát, amelyen területileg körülhatároltam azokat a részeket, amelyek véleményem szerint a Román Népköztársasághoz és a Magyar Népköztársasághoz kellene hogy tartozzanak, vagyis konkrétan papírra vettem az én álláspontomat, amelyet 1956 januárjában Márton Áron püspök előtt kifejtettem. Amikor a Magyar Népköztársaságban az ellenforradalmi események voltak, piszkozatban több vázlatot szerkesztettem, ebben a kérdésben végleges álláspontra jutottam, megszerkesztettem egy tustintával kihúzott végleges vázlatot, azzal a céllal, hogy elmenjek Márton Áron püspökhöz, és ezt a kérdést újból megtárgyaljam. Így 1956. november elején néhány nap szabadságot kértem és a fent említett cél érdekében elutaztam Gyulafehérvárra, ahol Márton Áron püspöknek átadtam az általam készített vázlatot, válaszoltam a határvonalakra és lerögzített határpontokra vonatkozó kérdésekre, még egyszer elmagyaráztam, hogyan képelem el Erdély kérdésének lehetséges megoldását. Folytatásként beszéltem neki a Magyar Népköztársaságban lezajlott eseményekről, a különböző személyektől általam hallotakról, és kifejtettem álláspontomat, hogy talán most van lehetőség ennek a kérdésnek a megoldására. Márton Áron azt válaszolta nekem, hogy egyelőre semmit nem lehet tenni, vagyis nem lehet semmilyen akciót kezdeményezni, mert a belföldi és külföldi feltételek ezt nem teszik lehetővé. Arra kértem, hogy az általam összeállított vázlatot őrizze meg, mert amikor esetleg előadódik egy lehetőség ennek a kérdésnek a megoldására, ismerjék az én álláspontomat, és használják fel ezt a vázlatot.

K: Milyen más személyekkel beszélt erről a kérdéstről?

V: Erről a kérdéstről még a következő személyekkel beszéltem: Mikó László, volt földbirtokos, lakhelye: Marosvásárhely, Mihai Viteazul utca 46., Hajdu Béla (Leander), Szőcs Ignác (Izidor), mindketten az esztelneki⁹² kolostorban élő

⁹² Esztelnek (Estilnic, a mai Kovászna megyében levő község). 1951. augusztus 20–21-i éjszakán a karhatalom

Ferences-rendi szerzetesek, mindketten és Stock Bálint – jelenlegi neve – Szentmártoni Odorik (Odoric) a Ferences-rendi máriaradnai kolostorban, mindannyian gimnáziumi iskolatársaim voltak. A fentebb említett személyek mindenkének kifejtettem a magam álláspontját, azzal a pontosítással, hogy erről a kérdésről Márton Áron püspöknek is beszéltem. Miután szóról szóra elolvastam a jelen kihallgatási jegyzőkönyvet, és megállapítottam, hogy az teljes mértékben megfelel az általam elmondottnak, aláírásommal megerősítem.

Kihallgatott:

A Securitate nyomozója:

Fodor Pál

Vasile Tănase hadnagy

Közli (más fordításban) Tófalvi Zoltán: Fodor Pál és az erdélyi kérdés. Korunk, 2003. 6. sz. 63–66. p. Az eredeti román nyelvű dokumentum levéltári jelzete: ACNSAS, fond Penal, dosar 108, vol. 1, 19–21. f.

84.

A bukaresti magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivőjének jelentése a Demény Lajos történésszel folytatott beszélgetéséről⁹³

Bukarest, 1957. július 17.

170/szig. titk. -1957.

Előadó: Rényi Rezső titkár

Horváth Imre

Külügyminiszter elvtársnak

B u d a p e s t

Folyó hó 15-én felkeresett Demény Lajos elvtárs. Elmondotta, hogy az utóbbi időben igen sokat gondolkodik azon, milyen eszközökkel tudnák legeredményesebben folytatni a nacionalizmus ellen a harcot magyar–román viszonylatban. Ő maga, mint a történettudományok kandidátusa előnyös helyzetben van, mert önként adódik a feladata, hogy az eddig eléggé nacionalista megvilágításban tanított román történelmi fejlődés elemzését igyekszik osztályharcos, marxista-leninista szemléleti alapon átdolgozni.

Elmondotta, hogy az RNK-ban élő történészek eléggé tartózkodtak hozzányúlni a kérdéshez, mert úgy látták, hogy ezekkel a témákkal kapcsolatos viták igen kényesek és a magyar–román viszonyra nem a legkedvezőbb hatást gyakorolhatják. Mihail Roller történettudóst és történétíró a maga részéről elfogultnak tartja és a magyar–román történelmi kérdésekben elfoglalt eléggé nacionalista álláspontjával indokolja, hogy kitétték a Román Munkáspárt Központi Bizottságából.⁹⁴

elhurcolta az összes erdélyi ferencst és laikus testvért, és Máriaradnán gyűjtötték össze őket, majd 1952. május 22-én a Máriaradnára internáltakat Désre, Esztelekre és Kőrösbányára hurcolták. Az ötvenes években a XVII. század végi eszteleki kolostor a rejtett politikai ellenállás egyik bázisává vált.

93 Demény Lajos (1929–), történész. 1949-től a szovjetunióbeli Jekaterinburgban, majd Szentpéterváron történelmet hallgatott, 1954-ben diplomát szerzett, majd 1956-ban ugyanott doktorált. Nyugdíjba vonulásáig a *Nicolae Iorga Történelmi Intézet* munkatársa. 1995-től a MTA külső tagja.

94 Mihai Roller 1955-től kegyvesztett lett a pártvezetés előtt. Az RMP KV plénuma után, amelyen keményen bírálták, 1958. június 21-én öngyilkosságot követett el.